

Medeniyetimizin Geleneksel Yalanları

Max Nordau

Çeviren:
Ulus Sevdî

Bilge
Kültür • Sanat

İçindekiler*

Birinci Baskıya Önsöz.....	7
Altıncı Baskıya Önsöz.....	9
Mene, Tekel, Upharsin.....	11
Dinin Yalanı.....	36
Monarşinin ve Aristokrasinin Yalanı.....	67
Siyasi Yalan.....	127
Ekonomik Yalan.....	165

* Eserin orijinalinde yer alan “Evliliğin Yalanı” adlı son bölüm Türkçe çeviriye dahil edilmemiştir. (ç.n.)

Birinci Baskıya Önsöz

Bu kitap, günümüz [1883] eğitilmiş ve kültürlü insanların çoğunluğunun görüşlerini sadık bir şekilde yansıttığını iddia etmektedir. Milyonlarca insanın, kendi düşünceleri ve deneyimleri sayesinde, devletin ve toplumun mevcut durumunu, bu kitapta eleştirildiği gibi ele alıp eleştirdiklerine ve bu kitapta ifade edilen görüşlere katıldıklarına şüphe yoktur. Bu görüşlere göre, mevcut toplumsal, siyasi ve ekonomik kurumlar, doğa bilimlerine dayanan evren görüşleri ve kavrayışlarıyla tamamen çelişmektedir; bu nedenle de savunulamaz ve yok olmaya mahkûmdur. Buna rağmen, yazar, pek çok insanın bu kitabı okuduğunda en gizli duygularının bu kitapta ifade edildiğini görüp dehşete kapılacağını bilmektedir. Tam da bu nedenle yazar, bu kitabı yazmanın gerekli ve zorunlu olduğuna inanmıştır. Çağımızın en büyük kötülüğü, her yerde hüküm süren korkaklıktır. Görüşlerimizi savunmaya, dışsal yaşamımızı içsel inançlarımızla uyumlu hâle getirmeye cesaret edemiyoruz; içten içe onlardan tamamen kopmuş olsak da, dışsal olarak eski çağların kalıntılarına bağlı kalmanın dünyevi bir politika olduğuna inanıyoruz. Kimseyi şoke etmek veya kimsenin önyargılarını kırmak istemiyoruz ve buna “başkalarının inançlarına saygı duymak” diyoruz; oysa başkaları bizim inançlarımızı saygı duymuyor, onlarla alay ediyor, baskı uyguluyor ve en çok da hem onları hem de bizi aynı anda yok etmek istiyor. Bu samimiyetsizlik ve cesaret eksikliği, sahtekârlığın süresini uzatıyor ve gerçeğin zaferini sonsuza dek ertelıyor. Yazar en azından kendisine, gerçeğe ve aynı görüşteki yoldaşlarına karşı görevini yerine getirmek istedi. İnançlarını açıkça ve en ufak bir tereddüt göstermeden ifade etti. İnanışlarının aksi

davranışlar sergileyen, riyakârlık ve sahtekârlık yapanlar, yazar gibi davransalardı, belki de şaşkınlıkla, pek çok yerde çoğunluğu oluşturduklarını ve kısa süre sonra ikiyüzlü ve çifte standartlı davranışlar sergilemek yerine, samimi ve tutarlı bir yaşam sürmenin kendi yararlarına olacağını fark ederlerdi.

1883 yazı

Altıncı Baskıya Önsöz

Viyana İmparatorluk Konseyi, bu kitabın Avusturya'da satışını yasakladı ve bulunan tüm kopyalarına el koydu. Resmî kararname, kitabı “İmparatorluk ailesinin üyelerine hakaret suçu”, “İmparatorun şahsına karşı aşağılama veya nefret uyandırmaya teşebbüs ederek kamu düzenini bozma suçu vb.” “Dini karalama suçu” ve “Dinî topluluklara karşı düşmanlığı körükleme suçu” ve son olarak “Devlet tarafından tanınan bir kilise ve mezhebe hakaret suçu” gerekçesiyle kınamaktadır. Bu suçluların her bir kelimesi baştan sona bir iftiradır. “İmparatorluk ailesinin herhangi bir üyesine hakaret ettiğim” doğru değildir; “İmparatorun şahsına karşı aşağılama veya nefret uyandırmaya teşebbüs” ettiğim de doğru değildir. Ben ne yüksek ne de düşük mevkideki kişilere değil, fikirlere yönelik saldırıda bulundum. Ayrıca, herhangi bir kişinin dinini yaşamasını engellediğim (bir kitap bunu nasıl yapabilir ki?) veya dinî topluluklara karşı nefret uyandırdığım da doğru değildir. Aksine, onlara karşı şefkat uyandırmaya çalıştım.

Kitapta ele alınan konulara karşı hiçbir ilgi duymayan, ancak kitabın yasaklanmasından, içinde her türden skandalın bulunduğunu düşünen kişileri uyarmak isterim. Bu türden okurlara, durumun böyle olmadığını belirtmek isterim. Bu türden bir varsayımdan hareketle para harcarsalarsa hayal kırıklığına uğrayacaklardır. Viyana komitesi halkı kasıtlı veya kasıtsız bir şekilde aldatmaktadır. Bu aldatmacaya ortak olmak istemiyorum.

10 Şubat 1884

Mene, Tekel, Upharsin¹

I

“İnsan hiçbir zaman mutlu değildir, ama her zaman mutlu olmak ister” ve belki de hiçbir zaman gerçek mutluluğa ulaşmaktan şu anda olduğu kadar uzak olmamıştır. Kültür ve medeniyet yayılıyor ve yerkürenin en karanlık bölgelerini bile fethediyor. Daha düne kadar karanlığın hüküm sürdüğü ülkeler, bugün muhteşem bir gün ışığı altında parlıyor. Her gün dünyayı daha yaşanabilir hâle getirmek, hayatın zorluklarını daha katlanılabilir kılmak ve insanlığın tadını çıkarabileceği zevklerin çeşitliliğini ve yoğunluğunu artırmak için tasarlanmış yeni ve harika icatların doğuşuna tanık oluyoruz. Ancak konforu teşvik eden tüm koşulların gelişmesine ve artmasına rağmen, insanlık bugün her zamankinden daha memnuniyetsiz, daha öfkeli ve daha huzursuz. Uygur dünya devasa bir hastane koğuşu gibi; havayı inilti ve feryatlar dolduruyor, her türden ısırap yataklarda kıvranıp duran insanlarda kendini gösteriyor. Dünyayı dolaşın ve gittiğiniz her ülkede insanlara şuunu sorun: “Burada huzur var mı? Barış ve mutluluk var mı?” Her birinden aynı cevabı işiteceksiniz: “Yolunuza devam edin, aradığınız şey bizde yok.” Sınırlarda durup dinleyin; esinti, her birinden aynı çekişme ve kargaşa, isyan ve baskı yankılarını kulaklarınıza getirecektir.

Almanya’da sayısız küçük dişyle Sosyalizm, devlet ve toplumun yapısını ayakta tutan sütunları sinsice kemiriyor; ne

1 Daniel’da (5:25) bulunan “*mene mene tek el upharsin*”, Belşatsar’ın Babil Sarayı’nın duvarına yazılmış bir yazıttır. *Mene*: Tanrı, krallığının günlerini saydı ve sonunu getirdi. *Tekel*: Terazide tartıldın ve eksik bulundun. *Upharsin*: Krallığın ikiye bölünerek Medlere ve Perslere verildi. (ç.n.)

Devletin ve Hristiyan Sosyalizminin cazibesi, ne yasalar ve polis tarafından kurulan sayısız tuzaklar, ne de başkentteki sıkı-yönetim hâli bu doyumsuz yeraltı canavarının gizli, sessiz ve yorulmak bilmez çalışmasını bir an bile olsun engelleyemiyor. Antisemitik hareket, gerçek adlarıyla ortaya çıkmaya cesaret edemeyen tutkuların tatmin edilmesi için kullanışlı bir bahane-den ibaretti; yoksul ve eğitimsiz kesimlerde, Ortaçağ'dan miras kalan ayrıcalıklardan yararlanan aristokrat sınıftaki mülk sahiplerine duyulan nefreti gizliyordu; aristokrat sınıflar arasında ise nüfuz ve güç yarışında yetenekli rakiplere karşı duyulan kıskançlık ve korkuyu gizliyordu. Romantik idealist gençler ise bu harekette, yalnızca Alman Anavatanının siyasi birliğini değil, aynı zamanda Alman halkının etnolojik birliğini de arzulayan, abartılı ve sahte bir vatanseverlik idealini tatmin etmenin bir yolunu görüyorlardı. Binlerce kez ima edilmiş ama hiçbir zaman tam olarak dile getirilmemiş gizli bir özlem, binlerce insanı evlerinden uzaklaştırıp okyanusu aşmaya sevk ediyor. Göçmen akını, ulusun bedenindeki ölümcül bir yaradan sızan kan gibi, durmaksızın artan bir hacimle Alman limanlarından fıskırıyor; Hükûmetin bunu durdurmak veya kontrol etmek için elinden hiçbir şey gelmiyor. Siyasi partiler birbirlerine karşı barbarca bir yok etme savaşı yürütüyorlar; uğruna mücadele ettikleri ödüller ise bir tarafta Ortaçağ koşulları ve mutlak monarşi, diğer tarafta ise XIX. yüzyıl ve halkın oy kullanma hakkından ibaret.

Avusturya'da birbirine düşman on farklı milletten insan görüyoruz; her biri elindeki tüm imkânlarla diğerlerine zarar vermeye çalışıyor. Her eyalette, hatta her köyde, çoğunluk azınlığı ezip geçiyor. Azınlık, direniş artık mümkün olmadığında boyun eğiyor ve İmparatorluğun yıkılmasının tek kurtuluş yolu olduğunu düşünmelerine neden olan yoğun öfkelerini gizleyen sahte bir teslimiyet sergiliyor. Rusya'da ise neredeyse ilkel barbarlık olarak nitelendirebileceğimiz bir durum söz konusu. Hükûmet, karşılıklı hak ve çıkarlara dair her türlü öneriye kulak tıkıyor; kamu görevlileri, kendilerine emanet edilen ülke ve halkın çıkarlarını umursamıyor, yalnızca kendi çıkarlarını düşünüyor ve bu

çıklarları da utanmadan hırsızlık veya soygunla, yolsuzlukla ve yasaların çarpıtılmasıyla destekliyor. Eğitimli sınıflar çaresizlik içinde, mevcut dayanılmaz duruma karşı silah olarak Nihilizmi benimsemişler ve dinamit, tabanca, hançer ve kundakçıların meşaleleriyle defalarca hayatlarını tehlikeye atarak, ülkeyi, yeni bir toplumsal düzenin tesis edilmesinden önce gerçekleşmesi gerektiğini hayal ettikleri kanlı bir kaosa sürüklemeye çalışıyorlar. Bu korkunç hastalığa çare bulmakla görevli devlet adamları, birbirinden tuhaf çözümler öneriyorlar. Bir tanesi, Rus halkının reşit ilan edilmesi ve yasama organında temsil hakkı verilmesi hâlinde hastalığın tedavi edilebileceğini garanti ediyor; bir diğeri, Asya hoşgörüsüzlüğünün bataklığına kararlı bir geri dönüşe güveniyor ve tüm Avrupa yeniliklerinin ortadan kaldırılmasını ve Çar'ın kutsal ve kalıtımsal despotizminin gücünün genişletilmesini talep ediyor. Bir diğeri ise, bir karşı-itici gücün yaratacağı etkiye inanıyor ve gerekirse Almanya, Avusturya, Türkiye veya tüm dünyaya karşı hızlı ve neşeli bir savaş açılmasını öneriyor. Ancak karanlık halk kitlesi, soyluların şatolarına açgözlü bakışlar atan doktorlarının bu sıkıcı konsültasyonları sırasında bir yandan Yahudileri yağmalayıp öldürerek eğlenirken, bir yandan da tavernalarını ve sinagoglarını yerle bir ediyor.

İngiltere'de yüzeysel bir gözlemciye göre zemin sağlam ve devlet yapısı sarsılmaz görünmekte. Ancak kulağını yere dayayıp, yeraltındaki devlerin zindanlardaki zayıf noktaları çekiçle döverken çıkardıkları boğuk sesleri dinler ve duvarları daha yakından incelerse, cila ve altın kaplamanın altında tepeden tırnağa tehlikeli çatlakların uzandığını görecektir. Kilise ve soylular, kendi çıkarlarının aynı olduğunu bildikleri için birbirlerini desteklemek üzere çok iyi organize olmuş ve sıkı bir ittifak kurmuşlardır. Orta sınıflar, egemen kastın yazılı ve yazılı olmayan yasalarına boyun eğerek, dıştan bakıldığında son derece saygın bir görünüm sergilemekte, unvanlara saygı göstermekte ve sadece üst tabakanın onayladığı şeylerin uygun olduğunu, diğer her şeyin ise aşağılık ve bayağı olduğunu iddia etmektedirler. Ancak işçiler ve kiracılar bu ittifakın dışında duruyorlar;

Ekonomik Yalan

I

Uygarlığımızın en fazla sayıda insanı etkileyen, en acı verici ve kalıcı sonuçlara yol açan koşulları, ekonomi dünyasında yaygın bir şekilde gerçekleşen vahim hatalar yaratır. Soyut meselelere hiç ilgi duymamış, Tanrı'yı ilk nedenler kadar önemsiz bulan, ansiklikali evrim teorisi kadar sıkıcı bulan, inançları ya da bilgileri yüzeysel olan pek çok insan vardır. Yine pek çok insan güncel siyasi sorunlara tamamen kayıtsızdır ve bu sayı genelde sanıldığından çok daha fazladır; Devlet kamu görevlileri, vergi tahsildarları ve terbiye eğitmenleri aracılığıyla görünür olmaya devam ettiği sürece, kişisel bir kral mı yoksa kişisel olmayan bir cumhuriyet adına mı yönetildikleri umurlarında bile değildir. Öte yandan, gündelik yaşamda arz ve talep sorunuyla karşı karşıya kalmayan tek bir insan bile yoktur. Ekonomik dünyanın koşulları, en duyarsız gözlemcileri ve en izole zekâları bile etkiler. Bilinç sahibi her insan, belirli istekler duyar ve bunları karşılamamanın zorluğundan yakınır veya imkânsızlığına isyan eder. Emeğiyle elde edebileceği zevkler arasındaki orantısızlığı acı bir şekilde görür ve doğanın ve sanatın armağanlarından kendi payına düşenleri başkalarının payına düşenlerle karşılaştırır. Birkaç saatte bir acıkr, her iş gününün sonunda yorgun ve bitkin düşer, güzel veya parlak bir şey gördüğünde, insanın doğasında var olan, süsleyici veya ayırt edici aksesuarlarla dikkat çekme ve hayranlık uyandırma içgüdüsüne boyun eğerek ona sahip olmak ister. Böylece, fiziksel koşullarının etkisiyle, politik ekonominin genel hareketleri, servetin üretimi ve dağılımı ile olan ilişkisini düşünmeye yönlendirilir. Dolayısıyla kitlelerin bundan daha fazla

ilgilendiği başka bir konu yoktur. Ortaçağ'da milyonlarca insan Din ve Dinin davası adına harekete geçti. Geçen yüzyılın sonlarından bu yüzyılın ortalarına kadar dünya ulusları aydınlanma ve siyasi özgürlük gibi soyut ihtiyaçları için alev alev yanıyordu. XIX. yüzyılın ikinci yarısını ise kitlelerin ekmek çığıkları doldurmaktaydı. Avrupa politikasının amaçladığı tek şey bu çığıkları bastırmak ve halkı her türden önemsiz konularla, bazı sosyal sınıfların zulmüyle, savaşlarla, kolonileştirme planlarıyla, sergilerle, hanedan komedileriyle, parlamenter saçmalıklarla ve kamu hizmeti reformlarıyla oyalayarak bu önemli meseleden uzaklaştırmaktır. Ancak günümüzün en önemli ve küresel ölçekteki sorunu hâline gelmiş olan insanların geçimini nasıl sağlayacağı sorusunun ele alınmasını talep eden kamuoyunun baskısı bu meseleyi yeniden gündeme getirmektedir. Kutsal Kabir'i kurtarmak ve Altın Post'u ele geçirmek için tekrar Haçlı Seferleri'ni başlatmak artık mümkün değil. Modern devrimlerin ardındaki nedenler kâğıt üzerinde yazan anayasalar ve demokratik partilerin sloganları değil, pek çok insanın daha az çalışıp daha iyi bir hayat sürme arzusudur.

Dünya tarihinde hiçbir dönemde zengin ve yoksul arasındaki uçurum şu anda olduğu kadar belirgin ve göze çarpar bir hâl almamıştır. Bilimsel çalışmalarını yoksulluğun insanlık kadar eski olduğu aksiyomuyla başlatan politik ekonomi yazarları, ya düşünme yeteneğinden yoksun olduklarını ya da yalan söylediklerini ortaya koymaktadırlar. Mutlak ve göreceli yoksulluk vardır. Mutlak yoksulluk, bir insanın gerçek ihtiyaçlarını, yani yaşamın organik bir parçası olan ihtiyaçlarını kısmen veya tamamen karşılayamaması durumudur. Dolayısıyla, yeterli yiyecek temin edemediği veya temin etmek için vücudunun ihtiyaç duyduğu dinlenme ve uykudan feragat etmek zorunda kaldığı; bu dinlenme ve uyku olmadan zayıflayıp erken yaşta öldüğü durumdur. Göreceli yoksulluk ise, insanın yapay olarak edindiği ihtiyaçları karşılayacak araçlardan yoksun olma durumunu ifade eder; bu ihtiyaçlar, yaşamı ve sağlığı korumak için vazgeçilmez olan ihtiyaçlar değil, bireyin genellikle kendi yaşam biçimini başkalarınınkiyle karşılaştırarak farkına vardığı ihtiyaçlardır. İşçi, sigara

içip viski içemediğinde kendini yoksul hisseder; dükkân sahibinin karısı ipek giysiler giyemediğinde ve evini gereksiz ev eşyalarıyla doldurmadığında kendini yoksul hisseder; yine profesyonel bir iş adamı, çocuklarının geleceği ve kendi yaşlılık dönemi için geçimini sağlayacak kadar sermaye biriktiremediğinde kendini yoksul hisseder. Bu yoksulluk açıkçası sadece göreceli değil –dükkân sahibinin karısının işçi sınıfının gözünde zengin görünmesi, profesyonel bir iş adamının lüksün doruk noktası olarak gördüğü şeyin, aristokrat bir evde lüks içinde büyümüş olanlara göre eski püskü görünmesi gibi– aynı zamanda öznelidir de, çünkü sadece söz konusu bireyin zihninde var olan ve hiçbir şekilde organizmaya acı veren, varoluşun vazgeçilmez koşullarının nesnel ve hissedilir bir eksikliği değildir. Kısacası, bu fizyolojik bir yoksulluk değildir; ihtiyar Diogenes, bunun öznel mutluluk hissinin sınır çizgisi olduğunu, yani bir insanın fiziksel ihtiyaçları kolayca ve bolca karşılanabildiği sürece iyi ve rahat olabileceğini ispatlamıştır.

XIX. yüzyıl uygarlığının bir mensubu olan, uygar yaşamın tüm geleneklerine ve arzularına köle olan bir insanın bakış açısından insanlığın büyük bir çoğunluğunun geçmişte her daim nispeten yoksul olduğu ve günümüzden uzaklaştıkça giderek daha da yoksullaştığı görülmektedir. Giysiler daha kalitesizdi ve daha az sıklıkla yenileniyordu, konutlar daha az konforlydu, yiyecekler daha basitti, mutfak eşyaları daha azdı, dolaşımında daha az para vardı ve gereksiz eşyalar daha azdı. Ancak göreceli yoksulluk tablosu hiç de rahatsız edici değildir. Sadece boş kafalı bir aptal, bir Eskimo kadınının, pahalı olduğu kadar çirkin olan karmakarışık bir kadife giysi yerine, fok derisinden yapılmış çuval şeklinde bir giysi ile kendini soğuktan koruması olgusunu büyüleyici bulabilir. İyiliksever kral IV. Henry'nin her köylünün pazar günleri tenceresinde bir tavuk olması yönündeki o duygusal dileğinin, domuz eti yiyebildikleri sürece köylüleri gerçekten etkileyip etkilemediğinden emin değilim. Daimi bir durum olarak mutlak fizyolojik yoksulluk, yalnızca yüksek düzeyde gelişmiş ve sağlıklı bir medeniyet durumunun sonucu